

*С благословом Његовог преосвештенства
Епископа нишког др Јована*

Штампање часописа *Црквене студије* омогућила је
Управа за сарадњу са црквама и верским заједницама

CHURCH STUDIES

Year **XI**

Number **11**

The Centre of Church Studies
University of Niš, Center for Byzantine-Slavic Studies
International Center for Orthodox Studies
Niš, 2014

Година XI

Број 11

Центар за црквене студије
Универзитет у Нишу, Центар за византијско-словенске студије
Међународни центар за православне студије
Ниш, 2014

Издавачи

Центар за црквене студије, Ниш
Универзитет у Нишу, Центар за византијско-словенске студије
Међународни центар за православне студије, Ниш

Редакција:

академик Анатолиј Турилов (Москва), **др Жан Клод Ларше** (Стразбур),
академик Витомир Митевски (Скопље), **др Иван Христов** (Софија),
др Ростислав Станков (Софија), **др Александар Наумов** (Венеција),
др Олга Лосева (Москва), **др Бранислав Тодић** (Београд), **др Борис Брајовић** (Никшић),
др Кирил Максимович (Москва), **др Слађана Ристић-Горгиев** (Ниш),
др Владимир Цветковић (Ниш), **др Димитриос Пантос** (Атина),
др Синиша Мишић (Београд), **др Бранко Горгиев** (Ниш), **др Панос Софоулис** (Атина),
др Дарко Крстић (Ниш), секретар,
др Ангелики Деликари (Солун), међународни секретар

Уредник

Др Драгиша Бојовић (Ниш)

Адресе

Центар за црквене студије
18000 Ниш, Обреновићева бр. 20
телефон: 063 847 84 99, e-mail: bodra@ptt.rs

Универзитет у Нишу, Центар за византијско-словенске студије
18000 Ниш, Универзитетски бр. 2
e-mail: dragisa.bojovic@filfak.ni.ac.rs

Међународни центар за православне студије
18000 Ниш, Обреновићева бр. 20
e-mail: orthodoxstudies.ni@gmail.com

Графичко решење назива часописа
Светозар Пајаћ Дијак

Илустрација на корици
Застава у дечанском Четиљоројеванђељу (последња четиљорина XIV века, бр. 6)

Штампа: ПУНТА, Ниш

Тираж: 200 примерака

Излази једном годишње

Електронско издање: www.crkvenestudije-churchstudies.org

САДРЖАЈ

I

Георгије Флоровски <i>Велики раскол: Рим и Византија</i>	15
Серафим Данкерт <i>Необјављени рукопис Георгија Флоровског о Великом расколу измеђа Истока и Запада: Његов контекст и значај</i>	35
Seraphim Danckaert <i>An Unpublished Manuscript by Georges Florovsky on the Great Schism between East and West: Its Context and Significance</i>	42

II

Марко Шукунда <i>Зилоти у време Новог Завета</i>	45
Marko Šukunda <i>Zealots in the New Testament</i>	58
Ненад Стојановић <i>Порекло дихотомије између Рим 13, 1-7 и Фил 3, 17-20</i>	59
Nenad Stojanović <i>The origin of the dichotomy between Rom 13, 1-7 and Phil 3, 17-20</i>	70
Дарко Крстић <i>Коришћење Светог Писма у политичком дискурсу Византије: владавина Михајла I Рангабеа (811–813) у Теофановој Хронографији</i>	71
Darko Krstić <i>The usage of the Holy Scripture in the political discourse of Byzantium the reign of Michael I Rangabes (811-813) in the Chronographia of Theophanes the Confessor</i>	81
Горан Ж. Ружић <i>Хајдегерово тумачење хришћанске религиозности у Посланицама Св. апостола Павла Солуњанима</i>	83
Goran Ružić <i>Heidegger's interpretation of Christian religiosity in St. Paul's Epistles to the Thessalonians</i>	98

III

Стоян Чиликов <i>Христологичната теотокология в химнографията на Свети Йоан Дамаскин</i>	101
Stoyan Chilikov <i>The Christologian Theotokology in the Hymnography to St. John of Damascus</i>	123
Петар Јевремовић <i>Теодоритова огледална fuga</i>	125
Petar Jevremović <i>Theodoret's mirror fugue</i>	136
Гордана Вулевић <i>Душа и говор Старац Јосиф Исихаста и Мелани Клајн</i>	137
Gordana Vulević <i>Soul and Speech Elder Joseph Hesychast and Melanie Klein</i>	146
Владимир Цветковић <i>Свети Јустин Ђелијски као јеванђеоски богослов</i>	147
Vladimir Svetković <i>Saint Justin of Chelie as an Evangelical Theologian</i>	170
Игор Ст. Коцић <i>Апостолско наслеђе и есхатолошке димензије цркве по учењу митрополита Јована Зизиуласа</i>	171
Igor S. Kocić <i>Apostolic succession and the eschatological dimensions of the church according to Metropolitan John Zizioulas</i>	180
Златко Матић, Предраг Петровић <i>Свето Предање у богословљу Ива Конгара: критички осврт</i>	181
Zlatko Matić, Predrag Petrović <i>Holy Tradition in Theology of Yves Congar: Critical Review</i>	198

IV

Vasileios D. Koukoussas <i>Constantine the Great in Byzantine historiography</i>	201
Василиос Кукусас <i>Константин Велики у византијској историографији</i>	210
Mikhail M. Kazakov <i>Religious Tolerance as Christians and Pagans Understood it in the Fourth Century</i>	211
Михаил М. Казаков <i>Верска толеранција како су је хришћани и многобошци схватили у четвртм веку</i>	221

Јасмина Шаранац Стаменковић	
<i>Похвални говори Михаила Псела посвећени цару Михаилу VII Дуки</i>	223
Jasmina Šaranac Stamenković	
<i>Enkomions by Michael Psellos devoted to the Emperor Michael VII Doukas</i>	237
Душан Симић	
<i>Житије Светог Филарета Милостивог као историјски извор</i>	239
Dušan B. Simić	
<i>The life of Saint Philaretos Merciful as a historical source</i>	274
Владан Станковић	
<i>Од Дукље до Бара. Стварање Барске архиепископије</i>	275
Vladan Stanković	
<i>From Duklja to Bar. Creation of Bar Archbishopric</i>	283
Синиша Мишић	
<i>Оснивање Злетовске епископије 1347. године</i>	285
Siniša Mišić	
<i>Establishing of the Zletovo Bishopric in 1347</i>	291
Марија Копривица	
<i>Парохије Српске цркве у средњем веку</i>	293
Marija Koprivica	
<i>Serbian Church Parishes in the Middle Age</i>	308
Срђан Б. Младеновић	
<i>Средњовековни поседи манастира Хиландара на Косову и Метохији</i>	309
Srđan B. Mladenović	
<i>Medieval property of Hilandar Monastery in Kosovo and Metohija</i>	332
Драгана Јањић	
<i>Црквена имовина и ктиторска делатност српских владара до друге половине XIV века</i>	333
Dragana Janjić	
<i>Church property and patron activity of Serbian rulers till the second half of XIV century</i>	344
Слободанка Илић-Тасић, Драган Раванић	
<i>Етика у средњовековној медицини</i>	345
Slobodanka Ilić-Tasić, Dragan Ravanić	
<i>Ethics in medieval medicine</i>	355
Недељко В. Радосављевић	
<i>Венедикт Краљевић, прилози за биографију</i>	357
Nedeljko V. Radosavljević	
<i>Venedikt Kraljević, enclosures for biography</i>	386

Александар Стаменковић <i>Историјски развој црквених општина и лаичке службе у Српској цркви XVIII–XX века</i>	389
Aleksandar Stamenković <i>Historical development of the church congregation and laity serving in Serbian church from 18th-20th century</i>	402
Славиша Недељковић <i>Рашко-призренски митрополит Мелентије и српски народ на Косову и Метохији (између истине и заблуде)</i>	403
Slaviša Nedeljковић <i>Metropolitan Melentije of Diocese of Raška-Prizren and the Serbian people in Kosovo and Metohija (between truth and misapprehension)</i>	414
Иван М. Бецић <i>Значај Српске православне цркве за очување српског живља у старој Србији почетком XX века</i>	415
Ivan Becić <i>The importance of Serbian orthodox church top reservation the old Serbian population in Serbia at the beginning of the twentieth century</i>	424
Драган Новаковић <i>Поступак избора првог Патријарха после уједињења Српске православне цркве и успостављања Патријаршије 1920. године</i>	425
Dragan Novaković <i>Patriarchal election procedure after the reunion of the Serbian orthodox church and establishing of the Patriarchate in 1920</i>	436
Владимир Ђурић <i>Правни положај цркава и верских заједница у републици Србији у светлу одлуке Уставног суда</i>	437
Vladimir Djurić <i>The legal status of churches and religious communities in the Republic of Serbia in the light of Constitutional court's decision</i>	453
Велибор Џомић <i>Отворена питања Правилника о садржини и начину вођења регистра цркава и верских заједница од 2006. године</i>	455
Velibor Džomić <i>Open issues of the Rule book on contents and maintaining the Register book of churches and religious communities since 2006</i>	466

V

Драгомир Костић	
<i>Како да човек доспе до Бога (Књига о Јову)</i>	469
Dragomir Kostić	
<i>How a man to reach God (Job)</i>	497
Зоран Кинђић	
<i>О молитви</i>	499
Zoran Kindjić	
<i>On prayer</i>	512
Александра Костић Тмушић	
<i>Богослужбене песме у житијином опусу</i>	
<i>јеромонаха Доментијана и Теодосија Хиландарца</i>	513
Aleksandra Kostić Tmušić	
<i>Liturgical songs in the hagiographies</i>	
<i>of hieromonk Domentije and Teodosije of Hilandar</i>	526
Драгиша Бојовић	
<i>Јабука као евхаристијски симбол</i>	527
Dragiša Bojović	
<i>An apple as a Eucharistic symbol</i>	532
Слађана Алексић, Даница Андрејевић	
<i>Безмолвије у поезији Момчила Настасијевића</i>	533
Sladjana Aleksić, Danica Andrejević	
<i>Hesychasm in the poetics of Momcilo Nastasijevic</i>	547
Снежана С. Башчаревић	
<i>Град, човек и Бог – три мотива у антологији „Призрене стари“</i>	549
Snežana S. Baščarević	
<i>City, Man and God – three motives in the anthology “Prizren old”</i>	556
Станка Петрова	
<i>Въпросът за авторството на канона Просвъщън Древле оумъ</i>	557
Stanka Petrova	
<i>Питање ауторства канона Просвъщън Древле оумъ</i>	575
Виктор Савић	
<i>Черепишки типик и његово место међу српским типикима</i>	577
Viktor Savić	
<i>The Typikon of Cherepish and Its Place among Serbian Typika</i>	600

Владимир Вукашиновић <i>Литургијска анализа служабника рукописне збирке манастира Хиландара на примеру Тропара трећег часа од XV до XVII века</i>	601
Vladimir Vukašinović <i>Liturgical analysis of the Leiturgocons/Leraticons dated from the 15th to the 17th century belonging to the Hilandar monastery MS collection, a case study on the Troparion at the Third Hour</i>	615
Нина Аксић <i>Три приступа тумачењу текста молитве Оче наш</i>	617
Nina Aksić <i>Three approaches of interpreting the text of "Our father" prayer</i>	631
Ивана Кнежевић, Зоран Ранковић <i>О лексици радова научно-уџбеничког подстила научног функционалног стила у теологији</i>	633
Ivana Knežević, Zoran Ranković <i>On the Lexis of the Works of the Scientific-Textbook Substyle of the Scientific Functional Style in Theology</i>	641
Иван Н. Јовановић <i>Француске пословице с лексемом Dei – Бог и њихови српски еквиваленти</i>	643
Ivan N. Jovanović <i>Les proverbes Français avec le lexème Dieu et leur équivalents Serbes</i>	651

VI

Silas Koukiaris <i>St Mary of Egypt receiving holy communion from Zozimas</i>	655
Силас Кукијарис <i>Причешиће Свете Марије Египатске</i>	665
Миодраг Марковић <i>Једно необично решење у распореду фигура пророка и мученика у живопису Пиве</i>	667
Miodrag Marković <i>An unusal disposition of the figures of prophets and martyrs in the wall painting of the Monastery of Piva</i>	686
Бојан М. Томић, Милица М. Томић <i>Перспектива интердисциплинарног повезивања науке, културе и теологије у 2015. години</i>	689
Bojan M. Tomić, Milica M. Tomić <i>A perspective of interdisciplinary NETWORKING OF science, culture and theology in 2015</i>	696

Александар Ристић	
<i>Примена теорије филмске музике и религије на филм</i>	
<i>„Одисеја у свемиру 2001“ Стенлија Кјубрика</i>	697
Aleksandar Ristić	
<i>Application of the theory of film music and religion on film</i>	
<i>"2001: A Space Odyssey" by Stanley Kubrick</i>	701

VII

Жан Клод Ларше	
<i>Злоупотреба Светог Максима Исповедника зарад једне савремене идеологије</i>	705
Сунчица Денић	
<i>Благовештања оца Јустина Ћелијског и Врањског</i>	721
Ирена Љубомировић	
<i>Значајан допринос српској историографији</i>	727
Јасмина Шаранац Стаменковић	
<i>О значају Охридске архиепископије</i>	731
Драгиша Бојовић	
<i>Значајан допринос проучавању словенске химнографије</i>	733

VIII

<i>Σεβασμιώτατοι, σεβαστοί πατέρες, αγαπημένοι άνθρωποι τοῦ Δημήτρη,</i>	
<i>πέννιμη δμήγουρις</i>	737

Нина Аксић

Етнографски институт САНУ, Београд - Србија

e-mail: nina.miljkovic@ei.sanu.ac.rs

ТРИ ПРИСТУПА ТУМАЧЕЊУ ТЕКСТА МОЛИТВЕ *ОЧЕ НАШ**

*Молитва – хоровођа у хору врлина:
она даје тон, она усклађује делатност сваке врлине.*

Ава Јустин

Анстракт: У раду ће бити представљена три приступа тексту молитве *Оче наш*, са посебним освртом на питање да ли је код просечног савременог верника у Србији важније естетско или рационално схватање текста ове молитве. Теолошка анализа помаже да се боље схвати порука текста ове молитве. Други, лаички приступ предочава схватање ове молитве од стране појединца. Трећи, композиторски приступ предочава значај молитвеног текста у новијим музичким делима.

Кључне речи: молитва *Оче наш*, теолошки приступ, лаички приступ, композиторски приступ, естетски и рационални доживљај.

У овом раду биће приказана три различита приступа тексту молитве *Оче наш*. Први приступ овој молитви полази са становишта теологије, и ту ће бити указано на тумачења овога текста од стране владике Николаја Велимировића, Оца Јустина Поповића и Блаженог Теофилакта Охридског. Други приступ представља лаичко схватање¹ дејства ове молитве, тј. изговарање појединачних молби у оквиру целовитог молитвеног текста, које је представљено помоћу анкете коју је попунио један број верника у ауторовом окружењу. Истовремено, овим се покушава одговорити на опште питање: да ли је код просечног савременог верника у Србији важније естетско или рационално схватање текста ове молитве. Трећи, последњи приступ тексту молитве *Оче наш* разликује се у односу на два претходно наведена, утолико што је на текст молитве као корпус наслојен и уметнички аспект – музика. Наиме, у сврху представљања овог приступа осмотрене су композиције домаћих композитора друге половине XX и XXI века, који су стварали музичка дела на овај текст.

Према Лешеку Колаковском, познатом пољском филозофу, религија никада не може бити до краја објашњена, једнако као ни уметност, па тако ни музичка уметност, што указује на недокучивост обеју. Ипак, тешко је отети се потреби да се докучи барем и један малени део недокучивог.

* Овај текст је резултат рада на пројекту 47016: *Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије и израда мултимедијалног интернет портала „Појмовник српске културе“*, који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1 Термин *лаички* дајем у опозиту према *клирички*.

О основној молитви хришћанства

У свом духовном животу, ми се обраћамо Оцу нашем небеском молитвама којих има три врсте. У једнима прослављамо Бога због Његове моћи, доброте и љубави. Друге су молитве захвалности Њему за она добра која нам је учинио и чини. Треће су молитве у којима му се обраћамо за наше телесне и духовне потребе. Бог се пак нама обраћа у Светом писму, као и поуком преко светих људи, црквених чинова и песама – записано је у Малом православном молитвенику из 1996. године². Такође, код познатог литургичара Лазара Мирковића записано је да се црквене молитве према садржају могу поделити на *молитве хвале и слављења, молитве благодарности и молитве мољења*³. Једна од молитви која у себи садржи чак све три наведене врсте јесте истовремено основна молитва хришћанства – *Оче наш*.

Оченаш или *Оче наш* (грч. *Πάτερ Ημών*, старосл. *Отъче нашъ*, лат. *Pater noster*) још се назива и *Господња молитва* (грч. *Κυριακή προσευχή*), и то је фундаментална молитва хришћанства. Записана је у Библији (Светом писму), у две од укупно четири књиге Јеванђеља Новог завета. Налази се у Јеванђељу по Матеју (Мт 6, 9-13) и у Јеванђељу по Луки (Лк 11, 2-4). У Јеванђељима су исказана два различита текста ове молитве. Јеванђеље по Луки садржи нешто сажетији текст, који започиње речима *Оче, свети се име твоје*, док Јеванђеље по Матеју има дужи текст, који се користи и у литургији, и започиње речима *Оче наш, који јеси на небесима*. *Господња молитва* сматра се примером или модел-молитвом, јер је изговарана од стране самог Господа Исуса Христа, који је био рекао: *Овако се молите*, и изговорио ју је након што су ученици затражили да их научи како да се моле (Лк 11, 1). У Јеванђељу по Матеју, *Оче наш* је део *Говора на гори*, и то оног његовог дела који се непосредно тиче милостиње, молитве и поста.

Текст ове молитве изговара се у богослужењима⁴, а налази се и у православним молитвеницима и у молитвеницима других хришћанских заједница, и молитва је, дакле, коју сваки хришћанин изговара⁵.

2 http://veronauka.tripod.com/latinica/knjige_lat/molitvenik_lat/molitvenik_lat.htm, приступљено 26. децембра 2011.

3 Мирковић 1982, 191.

4 У Литургији Св. Јована Златоустог, *Оче наш* (који би требало да чита чтец, али га најчешће певају хор и сав народ у цркви, као и певница) изговара се (тј. поје) након Достојног и Јектенија. У Светој литургији пређеосвећених часних дарова, након великог Јектенија следи *Оче наш* који певају појци. На Вечерњем се богослужењу (недељном и празничном) *Оче наш* изговара након *Сејати Боже*.

5 Постоји и црква *Оче наш*, која се налази у близини Јудејске пустиње и Јерусалима. На овом месту је Господ Исус Христос научио своје ученике да се моле, како пише у Јеванђељу по Луки. Када је царица Јелена дошла на власт, сазнавши за ово место на коме се Исус Христос молио, на њему је подигла цркву. У XIX веку, Аурелија, римокатоликиња француског порекла, долази у Свету Земљу и купује посед на коме подиже цркву *Pater Noster* (*Оче наш*). Пре него што ће се упокојити, Аурелија је имање и цркву оставила у наслеђе француској држави. На зидинама ове светиње налази се укупно 88 молитви *Оче наш* на различитим светским језицима. На једном од зидова исписана је молитва *Оче наш* на српском језику.

Теолошки приступ молитви *Оче наш*

Теолошки посматрано, ова фундаментална молитва хришћанства је по свом основном карактеру – молитва „синовства“, јер у њој призивамо Бога као свог Оца, а по садржају она одражава целокупан човеков животни пут, који би ваљало следити. Састоји се из увода у коме се призива Бог, након чега следи седам молби (прозби), и завршава се уздицањем славе Богу. Ових седам молби могу се поделити у две групе, на основу онога на шта се односе. Прве три молбе односе се на Бога, а наредне четири – на човекове потребе. Овај редослед молби подсећа вернике на то да Богу припада прво место, како у њиховим животима тако и у њиховим молитвама.

Анализа молитве:

Призив Бога Оца – Оче наш Који си на небесима

Молба 1. – Да се свети име Твоје

Молба 2. – Да дође Царство Твоје

Молба 3. – Да буде воља Твоја, и на земљи као и на Небу

Молба 4. – Хлеб наш насушни дај нам данас

Молба 5. – И опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима

својим

Молба 6. – И не уведи нас у искушење

Молба 7. – Но избави нас од злога

Уздицање славе – Јер је Твоје Царство, и сила, и слава сада и у векове векова.

Амин.

Подела молитве о којој је у претходном делу текста говорено видљива је и на икони *Оче наш*, из цркве Св. Григорија Чудотворца у Москви, а која се сада налази у власништву државног музеја Русије⁶. Овај иконографски приказ молитве заснован је на симболичко-алегоријској композицији, чији сегменти управо илуструју саму *Господњу молитву*. Композиција је рашчлањена на девет засебних делова, при чему сваки од њих одговара одређеном делу молитве.

Икона Оче наш, 1813. година

⁶ Иконе ове врсте веома су ретке. У иконопису и гравури појављују се доста касно, тек од XVII века.

Тумачење владике Николаја Велимировића

У наставку текста биће представљено теолошко тумачење стихова молитве *Оче наш* од стране владике Николаја Велимировића.

У првој групи налазе се молбе које се односе на призивање Бога и освећење његове моћи. Други део ове молитве може на неки начин да изненади, будући да се из претходног мољења – да све буде онако како Бог жели – спуштамо, на одређени начин, на нижу раван, односно почињемо да размишљамо о себи. У другој целини, молбе се односе на телесне и духовне потребе човека, уз признавање сопствене немоћи, и оне садрже жељу за помоћ од стране Бога Оца. Дакле, четврта, пета и шеста молба односе се искључиво на личне човекове потребе.

ОЧЕ НАШ КОЈИ СИ НА НЕБЕСИМА: Почетне речи *Оче наш који си на небесима* разјашњавају однос верника према Богу. Онај коме се верници обраћају јесте Бог који је на небесима, а они му се у молитви обраћају као деца своме Оцу. Кроз овај почетак молитве провлаче се две мисли и два осећања. Прва мисао је очинство Божје, а друга мисао је братство синова Божјих. Прво осећање је синовска љубав према Оцу, а друго – братска љубав. Ако се Бог сматра Оцем свих људи, а он борави на Небесима, онда се мора знати да *где нам је Отац, тамо нам је и Отаџбина*⁷.

ДА СЕ СВЕТИ ИМЕ ТВОЈЕ: Име је исто што и личност; дакле, онај који свети име, тај свети и личност тога имена.

НЕКА ДОЂЕ ЦАРСТВО ТВОЈЕ: Овим се верници моле за долазак Цара Бога, који је владар свевасељенски. То Царство, пре свега, треба да приме у своје душе.

НЕКА БУДЕ ВОЉА ТВОЈА КАКО НА НЕБУ ТАКО И НА ЗЕМЉИ: У овој молби тражи се да воља Божја завлада и на земљи, јер је Он створио небо и земљу и људски род, и зна шта је најбоље за људе – децу Његову.

ХЛЕБ НАШ НАСУШНИ ДАЈ НАМ ДАНАС: Овим речима моли се за хлеб насушни, и то само за данашњи дан, да би људи показали колико су скромни. Овај стих има два значења. Прво значење се може овако формулисати: не дај људима да умру услед неиспуњења овоземаљских потреба, због недостатка свега онога што храни тело. Међутим, ова молба има такође и друго значење: не дај људима да остану без онога што храни и душу и тело. У руском преводу се ово друго значење не очитује, али грчка реч која се користи на овом месту значи „натприродни (тј. надсушни) хлеб“; дакле, то није само хлеб као материјално, то је онај Хлеб вечног живота, за који се зна из Јеванђеља – Христос је Хлеб Живота. Ова молба је можда и најзначајнија и најснажнија молба у овом делу молитве, јер је директно повезана са нечим без чега људи не би могли да живе овоземаљски живот, а у другом смислу, такође, и са нечим без чега би живот водили само у злу. Њоме се исказује и поштовање према Богу као према Оцу који обезбеђује оно основно, оно што је неопходно за овоземаљско преживљавање. Такође се, вероватно управо због свог великог значаја, ово сматра и централним делом молитве, те се око њега симетрично налазе још по четири одељка.

И ОПРОСТИ НАМ ДУГОВЕ НАШЕ КАО ШТО И МИ ОПРАШТАМО ДУЖНИЦИМА СВОЈИМ: Ово је молитва хришћана који желе да се ослободе сваког греха који су починили, како би се приближили Богу. У овој се молби верници кажу због грехова које су починили, чиме себе стављају у понизан положај пред Богом и доказују колико су грешни и у којој им је мери потребна Његова помоћ.

7 Цитат владике Николаја Велимировића, преузет са интернет странице <http://vladikanikolajvelimirovic/oce-nas> ; приступљено 25. децембра 2011.

И НЕ УВЕДИ НАС У ИСКУШЕЊЕ: Овом молбом исказује се жеља да Бог помогне људима у одолевању искушењима. Тако се ова молба надовезује на претходну, и у њој се још јасније признаје људска немоћ. Наведени стих је веома „тешко“ место у молитви зато што грчка реч за појам искушења у преводу на црквенословенски значи *испитивање*, дакле, има шире значење од онога које у савременом језику носи реч *искушење*.

НО ИЗБАВИ НАС ОД ЗЛОГА: На крају се верници моле Богу Оцу да им помогне и да их избави од онога зла које им Сатана приређује у овоземљском животу, јер је то зло велико и они се не могу сами изборити са њим.

ЈЕР ЈЕ ТВОЈЕ ЦАРСТВО, И СИЛА И СЛАВА, ОЦА И СИНА И СВЕТОГА ДУХА, САДА И УВЕК И У ВЕКОВЕ ВЕКОВА. АМИН: Када се заврши читање молитве Господње, следе наведене речи, које изговара свештеник. Речи *Оче наш* означавају дух братства, а синтаagma *хлеб наш* – правду братства, док се синтагмом *догови наши* именује милост братства. Овакав крај: *Јер је Твоје Царство, и сила, и слава... враћа вернике на почетну тему – на поимање да су сви, као синови и кћери, срцем окренути Богу. И тада нам постаје схватљиво у каквом су односу почетак и средина ове молитве: средина молитве заиста говори о нама, али зар ми нисмо део оне земље коју треба обратити у Царство Божије?*⁸

Закључујући у вези са претходно наведеном анализом молби, може се рећи да молитва *Оче наш* започиње размишљањем о Богу, затим – о целокупној Божјој творевини, па потом о самом себи, да би се на крају завршила поновним враћањем мисли на Бога и Његову славу.

Тумачење Оца Јустина Поповића

О новозаветној молитви изложио је Јустин Поповић своје тумачење, које је свакако везано и за молитву *Оче наш*: *Сав живот новозаветне личности прожет је молитвом. Молитва је атмосфера у којој она живи; молитва је путовођ и васпитач и учитељ; молитва је стил, молитва је језик новозаветне личности, којом она и одржава своју веру, своју љубав, своју наду у Бога. Она је посредник између човека и Бога, а никако ради људске славе.*⁹ Ова молитва, како Ј. Поповић истиче, представља само један образац који Господ даје својим ученицима, али свакако не искључује друге молитве или књиге.

ОЧЕ НАШ КОЈИ СИ НА НЕБЕСИМА: Ј. Поповић сматра да се овим речима проповедају љубав и молитва према целом људском роду и молитва за друге, а не за самог себе. Када се помињу небеса, ту се *не закључава Бог на небу*, већ се онај који се моли уздиже до неба.

ДА СЕ СВЕТИ ИМЕ ТВОЈЕ: Име Бога не може бити светије, али се Његова светост може ширити и умножавати у верницима. *Име Твоје* представља све што оно садржи у својој суштини (Твоје савршенство, Твоја својства и др.).

ДА ДОЂЕ ЦАРСТВО ТВОЈЕ, ДА БУДЕ ВОЉА ТВОЈА И НА ЗЕМЉИ КАО И НА НЕБУ: Треба да дође царство Светог Тројства, јер човек не може владати исправно због својих грехова. Управо због тих грехова, оних које човек носи са собом, постоји и други део молбе, онај у коме се призива воља Онога који је једини чист.

8 Цитат владике Николаја Велимировића, преузет са интернет странице <http://vladiknikolajvelimirovic/ose-nas>; приступљено 25. децембра 2011.

9 Митрополит дабробосански Николај 1998, 57.

ХЛЕБ НАШ НАСУШНИ ДАЈ НАМ ДАНАС: *То је хлеб посведневни. То је хлеб ехаристички, хлеб вечни за живот вечни, којим се храни наше биће у вечном животу.*¹⁰ Господ, дакле, напомиње да се верници моле за хлеб данашњи, да не размишљају о сутрашњем, јер се не треба молити за задовољство и богатство. Реч *насушни* представља хлеб као телесну и духовну храну, које су обе човеку неопходне.

И ОПРОСТИ НАМ ДУГОВЕ НАШЕ КАО ШТО И МИ ОПРАШТАМО ДУЖНИЦИМА СВОЈИМ: *Сваки је грех дуг човека према Богу; као што дуг чини дужника одговорним пред човеком, тако и грех чини човека одговорним пред Богом.*¹¹ Оппрост се може добити једино ако се човек сједини са Христом и ако усвоји његов циљ и начин живљења.

И НЕ УВЕДИ НАС У ИСКУШЕЊЕ, НО ИЗБАВИ НАС ОД ЗЛОГА: Овом молбом човек сâм сведочи да је толико немоћан да не може поднети ниједно искушење, те се због тога моли Богу да га не куша. Зло представља све зло, тј. ђавола, и Господ ово поручује зато да се човек не би љутио на свог ближњег ако му он и учини нешто нажао, јер иза сваког лошег дела увек стоји ђаво.

ЈЕР ЈЕ ТВОЈЕ ЦАРСТВО И СИЛА И СЛАВА У ВЕКОВЕ. АМИН: Да се човек не би бринуо у сталној борби против зла, Христос овим речима теши људе: (...) *јер је Твоје Царство, тиме показује да је и враг наш потчињен Богу (...). (...) У немоћи твојој сила ће се Божја показати (...). Не бој се, буди смео, јер си војник небеског Цара, Њему припада слава увек, а и теби, ако си с Њим увек и свагда* (ср. Златоуст). *Амин је потврдна реч: нека се испуни сва молитва; Христос је Божије Амин.*¹²

Из наведеног тумачења, веома сличног ономе владике Николаја Велимировића, може се закључити да је молитва *Оче наш* – молитва воље, она која има за циљ следеће: *искоренити зло, грех и зацарити врлину*¹³.

Тумачење Блаженог Теофилакта Охридског

Овде ће бити представљено и кратко теолошко тумачење стихова молитве *Оче наш* од стране Теофилакта Охридског.

ОЧЕ НАШ КОЈИ СИ НА НЕБЕСИМА: Реч *Оче* представља велико благо које човек добија тиме што постаје син Божји и уједно се речима *на небесима* представља отацбина. Синтагма *Оче наш* указује на то да су сви људи браћа.

ДА СЕ СВЕТИ ИМЕ ТВОЈЕ: *Учини нас светим да би се и Ти прослављао кроз нас.*¹⁴

ДА ДОЂЕ ЦАРСТВО ТВОЈЕ, ДА БУДЕ ВОЉА ТВОЈА И НА ЗЕМЉИ КАО И НА НЕБУ: Човек жели да наступи Божије царство само уколико је чист, а такође жели да научи да извршава вољу Господњу.

ХЉЕБ НАШ НАСУШНИ ДАЈ НАМ ДАНАС: Насушни је онај хлеб који је потребан за одржавање живота, а кроз ову молбу се уједно одбацује и брига за сутрашњицу. „*Хлеб насушни*“ је такође *Тело Христово, па се зато молимо да се њиме причешћујемо без осуде.*¹⁵

10 Исто, 61.

11 Исто, 61.

12 Исто, 62.

13 Исто, 63.

14 Теофилакт Охридски 1996, 74.

15 Исто, 75.

И НЕ УВЕДИ НАС У ИСКУШЕЊЕ, НО ИЗБАВИ НАС ОД ЗЛОГА: Треба се чувати искушења, јер су људи слаби. Зло представља ђаво, а не људи.

ЈЕР ЈЕ ТВОЈЕ ЦАРСТВО И СИЛА И СЛАВА У ВИЈЕКОВЕ. АМИН: *Господ нас храбри, јер ако је наш Отац Цар, силан и славан, тада ћемо сигурно победити злога и напослетку бити прослављени.*¹⁶

Ланчки приступ молитви *Оче наш*

Молитва је просфора умешена од суза и срца.
отац Јустин Поповић

Поред различитих других атрибута којима се одређује, тј. поред неколико основних потреба које су предуслов његовог опстанка, *човек је несумњиво у својој суштини, и то духовној, homo religiosus*¹⁷.

О молитви као особеном тексту који се изговара може се нешто више наћи у Новом завету. О снази молитве и поста говоре Исус Христос (Матеј 17, 21; Марко 9, 29) и апостоли (Коринћанима посланица прва 7, 5). И теолози и аналитичари књижевности деле молитве у две групе – унутрашње (оне које се врше у мислима) и спољашње (оне које се изражавају одређеним речима). У историјском развоју православног и старог српског богослужења значајно место заузимају литургијске или црквене молитве, које излажу потребе и осећања, као и оне које произноси појединац.

Верници, а можда тачније речено – верујући људи, свакако молитву најпре доживљавају лично. Теза да молитва, пре свега, представља *спас од смрти и греха* потврђује одређену психолошку позицију молитве у нашим животима. Најчешће се молитва упућује Свевишњем зарад потребе за нечим бољим и угоднијим, и као врста вапаја за помоћ. Свакако да прави верници изговарају и молитве захвалности, но због незадовољства овоземаљским животом чешће се могу срести молитве у којима се вапи за одређеном врстом помоћи.

Једна од молитви у којој су садржана оба аспекта о којима је говорено јесте молитва *Оче наш*. Како је ово фундаментална молитва хришћанства, претпоставља се да је сваки верник користи у свом свакодневном обраћању Богу. Можда су баш због те учестале употребе ове молитве, као и због њеног деловања на онога ко је изговара, композитори са наших простора најчешће компоновали своја духовна дела на њен текст.

*

Цитатом који следи отвара се питање значаја и схватања молитве, како код верника тако и код оних који компонују дела духовне музике: *Док је неким људима присуствовање литургији првенствено емотиван доживљај естетске природе, при чему овакви људи уживају у црквеном ритуалу, задовољавајући тако чуло вида, као и у слушању свештеничких гласова и црквеног хора, задовољавајући тако и чуло слуха, другим људима потребно је разумевање симболичких збивања у литургији. Они зато радије слушају Божанску литургију Светог Јована Златоустог или Василија Великог на српском, народном језику, тражећи да и умом, не само срцем, продру дубље у богат и сложен смисао значења литургије.*¹⁸

16 Исто, 75.

17 Јеротић 2005, 11.

18 Јеротић 2000, 33.

И управо смо ради покушаја давања одговора на поменуто питање прибегли анкетирању људи из своје најближе околине. Са њима је, дакле, разговарано са циљем да се осветли понеки детаљ у приступу појединца овој молитви, као и у начину сагледавања њених појединачних молби, како би се, евентуално, могли боље разумети и поједини поступци композитора при стварању дела на текст молитве *Оче наш*.

Да бисмо добили што реалнију слику, при чему се ни у једном тренутку не сме губити из вида субјективност приступа сваког појединца (као, уосталом, и онога који анкетира), изабрани су испитаници оба пола, различите старосне доби, као и различитих професионалних опредељења¹⁹. Готово сви испитаници припадају или типу *верника по слободном избору* или *традиционалном типу наследног верника*²⁰, а само један испитаник је казао да није верник и да не иде у цркву.

Сачинили смо упитник са седам питања (са потпитањима), дајући на почетку целовит текст молитве *Оче наш*, и обавили истраживање квалитативног типа, које подразумева невелики број испитаника, али оних које дуго и добро познајете, или пак са којима блиско сарађујете²¹. У форми упитника (налази се као прилог на крају рада), испитаницима су постављена питања која се односе на целовит текст и на поједине елементе текста ове молитве.

Анализа резултата анкетирања помоћу упитника показује следеће:

(1) На питање да ли се текст ове молитве може поделити на више целина, и на колико, највећи број испитаника одговорио је потврдно и поделио текст на три целине: најпре од *Оче наш* до *Хлеб наш насушни*, потом од *Хлеб наш насушни* до *Јер је Твоје царство*, и трећа, последња – од *Јер је Твоје царство* до *Амин* на крају молитве;

(2) Ова молитва по већини анкетираних има кружни ток, и то у смислу да су први и последњи стих карике које тај круг затварају. Што се тиче изговарања последњег стиха (*Јер је Твоје царство...*), неки испитаници га не изговарају, други изговарају само један његов део (*Амин*), а трећи га изговарају у целини, али најчешће само при богослужењу, понављајући га за свештеником;

(3) Врхунцем молитве најчешће се сматра стих *Хлеб наш насушни*, за који анкетирани кажу да се на том месту у молитви мења начин обраћања Богу, тј. мења се интонација, и да је то важно место јер се у њему моли за нешто што је услов човековог опстанка. Истовремено, неколицина ово место доживљава и као тзв. антиклимакс;

(4) Већина саговорника сматра да постоји извесна симетрија у овој молитви, али ју је објаснио само мањи број њих, при чему се могу идентификовати три различите групе одговора. По онима из прве групе издваја се оса симетрије – *Хлеб наш насушни*, у односу на коју су, као у огледалу, симетрично постављени стихови *Оче наш*, који си на небесима и *Јер је Твоје царство*, као и стихови *Да буде воља Твоја* и *Но избави нас од злога*. У другој групи одговора симетрија је представљена, гледано по стиховима, као 1 + 3 и 3 + 1. Одговори из треће групе наликују онима из прве, само што у односу на осу симетрије имамо две градације стихова постављених као у огледалу;

19 Дакле, анкетирање је обављено са 15 испитаника, 11 женског и 4 мушког пола, старости од 24 до 62 године (најстарији испитаник је 1950. годиште, а најмлађи је 1988), следећих занимања: студенти (музике, филологије), професор музике, лингвисти, етнолог, теолог, књижевник-фолклориста, електроинжењер.

20 Термини преузети из Јеротић 2005, 15.

21 Филиповић 2009.

(5) Поред издвојеног врхунца молитве (*Хлеб наш насушни*), као друго значајно текстуално место најчешће се издваја стих *Оче наш* или *Јер је Твоје царство*;

(6) Готово сви судеоници анкете сматрају да постоји градиација у тексту ове молитве, с тим што једни наводе да се она креће ка претходно означеном врхунцу, а да потом опада, док други наводе да узлазна градиација иде током читавог молитвеног текста – од почетка до краја. Поред ових одговора, има и неких појединачних, компликованијих „решења”, која уситњавају текст молитве;

(7) На питање да ли постоји део текста који одсликава потпуну скрушеност и најдубљу молитву добијени су следећи одговори. Највећи број одговора везује се за стих *И не уведи нас у искушење*, јер саговорници сматрају да је тим стихом исказана потпуна немоћ човека, а нешто мањи – за стих *Јер је Твоје царство*, којим се представља уливање наде и доноси смиреност, и којим се заокружује ова молитва. Мали број анкетираних сматра да је читава молитва одраз скрушености.

Даље ћемо навести још два исказа која могу представљати значајне коментаре и у погледу односа композитора према тексту предлошка. У једном се наводи да се последњи стих најчешће не изговара, јер је то у православној богослужбеној пракси тзв. возглас, изговоран од стране свештеног лица. У другом се истиче да текст почиње на висини (*небеса*) и спушта се ка земљи (до *Ho избави нас од злога*), а затим се налази у неком неутралном простору.

По дефиницији, религијом се сматра човеков однос према нечему што је *свето*. Управо је то *свето* углавном и било разлог да од неких испитаника добијемо одговор да молитву доживљавају као нешто што се нити може нити сме делити, тј. не може се посматрати као нека књижевна форма, чији би елементи, као и њихов међуоднос, могли да буду анализирани.

Треба имати у виду да се молитва *Оче наш* може изговарати приликом присуствовања литургији, при одласку у цркву за неки празник, или током присуствовања неком верском обреду. Опет, њу верник изговара, и то не мора бити увек у цркви, и када има неку личну потребу да се молитвом обрати Богу, често у некој тешкој животној ситуацији. Стога претпостављамо да би зависно од прилике у којој се ова молитва изговара, односно – зависно од разлога за њено изговарање, одговори на питања из ове анкете могли бити и унеколико друкчији, или би барем неки од њих били друкчије формулисани. Такође, очекивало би се да у зависности од наведеног претеже или естетско или рационално схватање текста ове молитве код просечног савременог верника у Србији.

Наравно, узрасни, професионални и сви други домени могу утицати на ставове испитаника у вези са текстом молитве, што би такође могло бити анализирано, али на већем узорку, те се овом приликом тиме не можемо бавити.

Приступ композитора тексту молитве *Оче наш*

Овај трећи, композиторски приступ молитви *Оче наш* посматра се кроз утицај музике на текст, и обратно, и кроз одређивање хијерархије, односно надређености музичког или текстуалног сегмента, те значаја самог текста у духовним композицијама и код одређених композитора. Велики број домаћих и страних композитора је и у прошлости и у новије време компоновао музику инспирисан текстом молитве *Оче наш*. Тако, могли би се, на пример, у делима домаћих композитора разматрати и проблеми акцентуације, форме и облика, као и употребе цитата народних мелодија и мелодија других аутора, чиме ћемо се позабавити неком другом приликом.

Имајући у виду напредак друштва и појединца у материјалном смислу после Другог светског рата, чини се да је религија у овом периоду ишла у супротном смеру, односно – у смеру пуког самоодржања, јер се њено поштовање и упражњавање религијских обреда svelo на минимум. Овај процес је трајао неколико деценија – почев од 1945. до око 1990. године. Међутим, већ крајем 70-их година XX века приметно је постепено стварање услова за слободније испољавање религије и религијских осећања. Значајнији повратак овој сфери живота људи на нашим просторима свакако је повезан са „сломом“ социјализма и каснијим распадом СФР Југославије. Актуелан је уистину постао *тек крајем 80-их година, мада су се почетни знаци промена религијске ситуације могли већ назрети негде половином 80-их*²². Обично се почетне деведесете године прошлог века, када долази до распада некадашње југословенске државне заједнице, сматрају временом повећане експанзије *религијско-црквеног комплекса*, а ову експанзију многи стручњаци називају ревитализацијом религије, повратком светог, десекуларизацијом или – чак – религијском ренесансом. Та експанзија је најочигледнија у великом броју обновљених храмова, као и у подизању нових²³.

Тако је и композиторска пракса у области духовне музике доживела свој процват тек током деведесетих година прошлог века. Велики број дела наручиван је за потребе различитих организација, затим манифестација, као и за многобројне концерте који су, такође, углавном били усмерени ка српској духовној музици. У том периоду почиње се и са одржавањем тзв. зимских и летњих духовних академија, које су у знатној мери допринеле промовисању српске духовне музике. Највероватније је да су сви поменути моменти, неки мање а неки више, утицали на популарност ове врсте музике. Свеукупна друштвена ситуација је донекле омогућила да се, с једне стране, стварају дела која су бивала искључиво намењивана за концертна извођења, а са друге стране – и дела која су се придржавала црквених канона.

Почетак обнављања српске духовне музике у издавачком смислу био је 1987. године у Београду, када је издат можда и најзначајнији компакт-диск духовне музике, на коме су били *Литургија* и *Опело* Стевана Ст. Мокрањца. Године 1999, такође у Београду, објављена су три компакт-диск издања са три кључна дела српске духовне хорске музике – *Литургија Св. Јована Златоустог*, у ауторству Корнелија Станковића, Јосифа Маринковића и Стевана Ст. Мокрањца.

*

Суштина сваке духовне музике, па тако и српске, налази се у томе да црквено појање треба да послужи као средство за изражавање религиозних, побожних осећања. Међутим, оваква улога подразумева и извесна ограничења, она која сâм жанр духовне музике намеће композитору: пре свега, музика мора да се налази „испод“ текста, задат је одређени начин интерпретације, а задати су и фактура, динамика, хармонски језик и остало. Дакле, у овом поглављу рада биће предочени коментари везани за третман и приступ тексту, који су засновани на општем увиду у појединачне композиције на текст молитве *Оче наш*. За ову прилику одабрани су нотни записи девет композиција, а реч је о следећим ауторима и њиховим композицијама: Минта Алексиначки – *Отче наш* (1973), Душан Трбојевић

22 Благојевић 2005, 27.

23 Деведесетих година прошлог века отпочето је и са наставком изградње Храма Светог Саве на Врачару.

– *Оче наші* (*Духовна музика*, 1987) и *Оче наші* (*Четири молитве*, 1997), Светислав Божић – *Отче наші* (*Литургија Св. Јована Златоустог*, 1992) и *Молитва Господња* (*Литургија Св. Јована Златоустог*, 2000), Војислав Симић – *Отче наші* (1993), Рајко Максимовић – *Отче наші* (*Искушење, подвиг и смрт Св. Петра Кориншког*, 1994), Димитрије О. Големовић – *Отче наші* (*Божанствена литургија пређеосвећених дарова*, 1998), Душан С. Максимовић – *Оче наші* (2007). Преглед одабраних композиција, чију подробну анализу није у овом раду могуће објавити због обима, усмерава нас у правцу извођења закључака о томе на који се начин свака од девет осматраних композиција „понела“ у односу на ограничења која жанр духовне музике као такав поставља пред композитора.

Када је реч о сагледавању односа текста и музике, могу се издвојити два могућа аспекта са којих се тај однос сагледава, од којих се један тиче структуре, а други – значења²⁴.

1. Сваки текст црквене песме, као и било које друге, садржи одсеке који су подељени интерпункцијским знацима, а паралелно са њима – у музици су крајеви тих мелодијских одсека одређени мелодијском, односно хармонском каденцом.

Овде се издвајају композиције *Оче наші*, аутора В. Симића, *Молитва Господња* из *Литургије Св. Јована Златоустог*, С. Божића, *Отче наші*, Р. Максимовића, *Оче наші* из *Четири молитве*, Д. Трбојевића, чији музички одсеци у великој мери прате поделу текста. Наводим и композиције у којима музичке фразе нису усклађене са текстуалним на микроплану, али јесу на макроплану: *Оче наші* из *Духовне музике*, аутора Д. Трбојевића, *Отче наші*, Д. О. Големовића, и *Оче наші*, Д. Максимовића. Друга композиција С. Божића има ситније подељене фразе, које се не поклапају са молбама на које је подељен текст молитве.

По Ивани Перковић, текст се у молитвама не понавља, за разлику од мелодијских одсека, а уколико он и садржи понављања одређених одсека, музика му се подређује и прати његову структуру. Овим се доприноси већој драматизацији дела и ширењу његових димензија. Понављање текста није толико честа појава у црквеној музици, за разлику од концертне духовне музике, зато што би се тиме прекидао ток богослужења и нарушавало јединство које је неопходно за боље разумевање и прихватање текста. Понављање свакако мора бити у садејству са музиком, и оно бива у служби: (1) истицања молитвених захтева, (2) истицања драмског врхунца текста, (3) истицања слављеничког момента, (4) заокружења композиције или става²⁵.

Дакле, ова понављања могу бити у служби истицања одређеног дела текста, као што је то у осматраним делима и случај. У композицијама *Оче наші* најприметније је истицање дела текста *хлеб наші засушни*, јер је то, као што је претходно утврђено на основу теолошке анализе, а и на основу квалитативног истраживања ставова појединаца, кулминациони део текста ове молитве. Понављање датог одсека може се приметити у композицијама *Отче наші*, аутора Р. Максимовића, и *Отче наші*, аутора М. Алексиначког, што свакако значи да је композитор тај део уистину доживео као централни и вешто га нагласио понављањем. У композицији *Отче наші*, В. Симића, поновљене су последње две молбе у тексту – *и не веди нас... и но избави нас од лукаваго*, чиме се наглашава завршетак композиције.

2. Јединство музике и текста остварено је како на макроплану, односно – на нивоу драматургије композиције, тако и на микроплану – илустровањем значења

24 Овај проблем детаљније образлаже Ивана Перковић у тексту *Речи и музика у српском црквеном појању – могући аспекти сагледавања* (Перковић 2000).

25 Перковић 2002, 42–43.

појединих речи²⁶. Овакве композиционе поступке тонског сликања, које има своју традицију још у старим италијанским мадригалима, срећемо и данас код композитора српске духовне музике. На текст *да свети се* у композицијама В. Симића и Р. Максимовића приметан је скок интервала кварте навише, што има химничан призвук. В. Симић и С. Божић, други у својој *Божанственој литургији Св. Јована Златоустог*, користе успон мелодије на текст *јако на небеси*, како би описали висину и узношење ка небу, док Д. Максимовић и Р. Максимовић, поред овог мадригализма, додају још један наспрам текста *и на земљи*, који је исказан силазним покретом мелодије.

Ако се, пак, загледа дубље у прошлост, осведочићемо се да се још на самом почетку развоја хришћанске музике сматрало да се *напев... преплиће са божанственим речима како би само звучање и кретање гласа испољавало скривени смисао који се налази иза речи* (Григорије Ниски, IV век). Слично је мислио и свети Василије Велики, који је рекао да се *текст везује са музиком, зарад непримерног добијања користи од речи*²⁷. Дакле, оваква мишљења иду у корист музичкој потпори текста, која је свакако важан елемент како богослужбене праксе тако и оне концертне, која пре свега треба да служи привлачењу што већег броја слушалаца и прокламовању српске духовне музике.

Закључак

Уколико упоредимо представљена три приступа тумачењу текста молитве *Оче наш*, уочићемо да разлике међу овим тумачењима нису нарочито знатне. Оно што представља различите перспективе посматрања текста ове молитве, а везано је за различитост поимања од стране појединаца, јесте то да у теолошкој анализи не постоје делови молитве који су издвојени у смислу врхунца, тј. који су значајнији а који мање значајни моменти у оквиру ње, док се у схватању ове молитве од стране верника који је изговарају, као и у уметничкој надградњи молитвеног текста од стране композитора, примећују различити ставови по питању тога који је део овог текста најзначајнији.

Најважнијим се ипак може сматрати чињеница да се у сваком од наведена три приступа уочава да је ова молитва веома значајна за сваког хришћанина и да је њен текст, анализиран на овај или онај начин, свакодневно присутан у животима верника. Теолошка анализа помаже да се боље схвати порука текста ове молитве и да се она изговара са више разумевања. Други, лаички приступ предочава схватање ове молитве од стране појединаца и помаже да се увиди са колико се разумевања она изговара. Трећи приступ – композиторски – предочава значај молитвеног текста у новијим музичким делима и наводи нас на закључак да ова дела, ма колико била модерна у музичком смислу, задржавају разумевање текста молитве *Оче наш* и његову важност на првом месту.

*Појање свештених песама стоји у најтежињој вези са молитвом. Црквене песме су по својој садржини такође врста молитава, по томе и црквене песме служе за израз побожних осећаја.*²⁸

26 О овоме детаљније говори Татјана Марковић у тексту *Садејство музике и поетског текста* (Марковић 2001).

27 Бичков 1991, 201.

28 Мирковић 1982, 261.

Прилог: Упитник

Оче наш

Оче наш, који си на небесима,

да се свети име Твоје,

да дође царство Твоје,

да буде воља Твоја и на земљи као на небу;

хлеб наш насушни дај нам данас;

и опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима својим;

и не уведи нас у искушење,

но избави нас од злога.

Јер је Твоје царство и сила и слава, Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и у векове векова. Амин.

1. Да ли сматрате да се текст молитве *Оче наш* може поделити на неколико целина. Уколико сматрате да може, на колико бисте га целина поделили и које су то целине?

2. Да ли текст ове молитве има кружан ток, тј. да ли њен почетак и крај доживљавате истоветно – као уздицање славе Богу? Да ли приликом молитве уопште изговарате последњи наведени стих?

3. Да ли по вашем мишљењу постоји врхунац у овом тексту? Уколико сматрате да постоји, назначите тај део и наведите зашто га сматрате најистакнутијим.

4. Уколико сматрате да се врхунац налази на средини текста (*хлеб наш насушни*), уочавате ли неку симетрију у виду молби упућених Богу у деловима текста који том врхунцу претходе и следе?

5. Уколико сматрате да постоји врхунац у овом тексту, да ли сматрате да, поред њега, постоји још неко нарочито изражено текстуално место? Уколико то сматрате, назначите га и наведите по чему је оно за вас значајно.

6. Да ли у овом тексту постоји нека динамичка градација у смислу значаја појединих делова текста, или сматрате да је текст значењски раван? Уколико сматрате да градација постоји, назначите делове у којима се она читује.

7. Да ли по вашем мишљењу постоји неки део текста који одсликава потпуну скрушеност и најдубљу молитву? Уколико постоји, назначите који је то део и наведите разлог за издавањање датог дела молитве.

Литература

Блажени Теофилакт Охридски (1996): *Тумачење Светог Еванђеља од Матеја*. Манастир Високи Дечани.

Јеротић, Владета (2000): Психолошко дејство хришћанске литургије. *Нови звук*, 16, 32–34.

Јеротић, Владета (2005): *Хришћанство и психолошки проблеми човека*. Сабрана дела, Прво коло, књига 3, Београд: Ars Libri.

Марковић, Татјана (2001): Садејство музике и поетског текста. Композиција „Јадна драга“ Стевана Мокрањца на стихове Бранка Радичевића. *Мокрањац*, 3, 38–41.

Мирковић, Лазар (1982): *Православна литургика. Први општи део*. Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве.

Митрополит дабробосански Николај (пр.) (1998): *Тумачење светог јеванђеља по Матеју. По предавањима др Јустина Поповића, професора*. Србиње: „Дабар“ и Богословија Света Три Јерарха.

Перковић, Ивана (2002): Црквена музика Јосифа Маринковића у светлу односа текста и музике. у: *Музика на раскршћу два века*, Зборник радова са музиколошког скупа, Нови Сад – Нови Бечеј, 39–46.

Вићков, Виктор (1991): *Vizantijska estetika: teorijski problemi*. Beograd: Prosveta.
Blagojević, Mirko (2005): *Religija i crkva u transformacijama društva*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju.

Perković, Ivana (2000): Рећи и музика у српском црквеном појанју – могући аспекти sagledavanja. у: *Zbornik radova drugog pedagoškog foruma*, Beograd: FMU, 147–158.

Filipović, Jelena (2009): *Moć reči. Ogledi iz kritičke sociolingvistike*. Beograd: Zadužbina Andrejević /Suizdavač: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu/.

Интернет извори

http://veronauka.tripod.com/latinica/knjige_lat/molitvenik_lat/molitvenik_lat.htm
страница приступљено 13. 01. 2012.

<http://vladikanikolajvelimirovic/ose-nas> , страници приступљено 25. 12. 2011.
(страница више није доступна)

http://sr.wikipedia.org/sr/%D0%9E%D1%87%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D1%88 , страници приступљено 25. 12. 2012.

<http://www.adventisti.us/ose-nas-model-molitva/> , страници приступљено 23. 01. 2012.

http://www.pravoslavlje.net/index.php?title=%D0%9E%D1%87%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D1%88 , страници приступљено 25. 01. 2012.

<http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Knjige/Molitva/molitva22.htm> , страници приступљено 27. 01. 2012.

Nina Aksić

**THREE APPROACHES OF INTERPRETING THE TEXT
OF “OUR FATHER” PRAYER**

The paper presents three approaches of interpreting the text of “Our Father“ prayer. Theological analysis helps better understanding the message of this prayers text, thus enabling its pronouncing with much more comprehension. Second, layman approach, presents individual understandings of this prayer and helps to see the level of their comprehension while pronouncing it. Third, composer approach, presents the significance of prayer text in contemporary music works and leads us to conclusion that those works, no matter how modern in musical sense, retain understanding the text of “Our Father” prayer and its importance in the first place.

Рецензенти:

- Епископ нишки др Јован,**
проф. др Радивој Радић
(Филозофски факултет у Београду),
проф. др Милош Антоновић
(Филозофски факултет у Београду),
проф. др Красимир Станчев
(Универзитет Рим Три),
проф. др Родољуб Кубат
(Православни богословски факултет у Београду),
проф. др Ангелики Деликари
(Аристотелов универзитет у Солуну),
проф. др Свилен Тутеков
(Богословски факултет у Великом Трнову),
академик Витомир Митевски
(Филозофски факултет у Скопљу),
проф. др Александар Наумов
(Универзитет у Кракову),
проф. др Ростислав Станков
(Универзитет „Свети Климент Охридски“ у Софији),
проф. др Бранислав Годић
(Филозофски факултет у Београду),
проф. др Борис Брајовић
(Филозофски факултет у Никшићу),
проф. др Андерс Кристијан Јакобсен
(Универзитет у Орхусу),
проф. др Слађана Ристић Горгиев
(Филозофски факултет у Нишу),
проф. др Синиша Мишић
(Филозофски факултет у Београду),
проф. др Драгиша Бојовић
(Филозофски факултет у Нишу)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

2

ЦРКВЕНЕ студије = Church studies /
уредник Драгиша Бојовић. - Год. 1, бр. 1
(2004)- . - Ниш : Центар за црквене
студије : Универзитет у Нишу, Центар за
византијско-словенске студије :
Међународни центар за православне
студије, 2004- (Ниш : Пунта). - 24 cm

Годишње. - Текст на разним језицима;
ћир. и лат.
ISSN 1820-2446 = Црквене студије
COBISS.SR-ID 115723532